

Голас Рацзімы

№ 38 (1351)

КАСТРЫЧНИК 1974 г.

ВЫДАННЕ БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА
ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУАЙЧЫНІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ

ГОД ВYДАННЯ 19-ТЫ

ЦАНА 2 КАП.

ВЕДЫ ДАЕ БЕЛАРУСЬ

Малых іншаземцаў можна сустрэць у Мінску даволі часта і ў самых нечаканых месцах. Здаўленаму прыезджаму з чамаданамі блакітнавокія юнак і дзяўчына па-руску, але з адчувальным акцэнтам, тлумачаць, як знайсці патрэбны адрас. У чытальнай зале Ленінкі дзяўчаты з цікавасцю праводзяць позірк сваіх рабесніц з доўгімі чорнымі косамі — в'етнамак. А чорнаскурым юнакам, што робяць пакупкі ў гаспадарстве ля інтэрната, спагадліва рацяць не толькі прадаўшчыцы, але і гаспадарлівыя пакупніцы.

Зразумела, гэтыя іншаземцы не турысты, бо нават пры самым вялікім жаданні і здольнасцях нельга за некалькі дзён так дэтальна вывучыць горад, уцягнуцца ў яго рытм, зразумець жыццёвыя прынцыпы савецкіх людзей.

Мы пачалі гаворку з Мінска, але беларуская сталіца не трымае манополію, і замежныя студэнты, аспіранты і стажоры, а менавіта пра іх ідзе гаворка, набываюць веды і ў вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных установах, размешчаных у розных гарадах рэспублікі. Гэтыя факты найбольш паказальныя і прыемныя для беларусаў, бо наша вышэйшая школа мае ўсяго пяцідзесяцігадовую гісторыю і яшчэ на пачатку XX стагоддзя ўраджэнцы Беларусі адпраўляліся па веды ледзь не «за тры моры», з вялікімі цяжкасцямі пераадоляючы матэрыяльныя, саслоўныя і іншыя перашкоды.

Першыя студэнты прыехалі да нас у 50-я гады з Польшчы і ГДР. Але мадэры і прагрэсіўны характар гэтай з'явы пачала набіраць з 1961 года, калі навучальныя ўстановы Беларусі ўпершыню прынялі больш сямідзесяці студэнтаў. Сёлета колькасць юнакоў і дзяўчат з краін Еўропы, Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі перавышае 1300. Толькі ў Беларускай політэхнічным інстытуце на першы курс залічана каля ста замежных грамадзян.

У 60 краінах свету чакаюць сваіх пасланцоў: яны вернуцца высокакваліфікаванымі спецыялістамі з дыпламамі беларускіх інстытутаў, тэхнікумаў, вучылішчаў. На зваротных адрасах пісьмаў і паштовак, што атрымліваюць студэнты, — В'етнам і ГДР, Куба і Манголія, Венгрыя і Алжыр, Сірыя і Бангладэш, Балгарыя і Афганістан...

Падрыхтоўка нацыянальных кадраў — адна з форм бескарыслівай дапамогі Савецкага Саюза краінам сацыялістычнай сядружнасці і трэцяга свету. Патрэбамі эканамічнага, гаспадарчага і культурнага развіцця дзяржаў прадывітаваны, у першую чаргу, выбар спецыяльнасцей, якімі авалодваюць іх пасланцы. Сярод 30 спецыяльнасцей, што дае замежным студэнтам Беларусь, пераважаюць тэхнічныя, сельскагаспадарчыя, медыцынскія, звязаныя з матэматыкай, фізікай, хіміяй. Прычым па кожнаму предмету юнакі і дзяўчаты атрымліваюць веды, канкрэтна прывя-

заныя да тых умоў, у якіх дзядзеца працаваць маладым спецыялістам. Для будучых урачоў, напрыклад, грунтоўна чытаюць спецкурс па трапічнай медыцыне, увагу будучага агранома звяртаюць на састаў глебы і тэхналогію вырошчвання традыцыйных для яго радзімы культур.

Авалодванню спецыяльнасцю папярэднічае вывучэнне рускай мовы. Часам вельмі няпроста бывае за год наву-

чыцца гаварыць і разумець усё на незнаёмай дагэтуль мове. Толькі ўласная ўпартасць і шчырая дапамога выкладчыкаў не даюць адчайвацца. А з ведання мовы пачынаецца разуменне краіны. 13 год працуе ў Беларускай дзяржаўным універсітэце падрыхтоўчы факультэт. Больш за 1500 студэнтаў з 24 краін, якія развіваюцца, скончылі яго і атрымалі накіраванні ў розныя навучальныя ўстановы краіны. У іх пісьмах,

успамінах у час сустрэч Савецкі Саюз нязменна пачынаецца з Мінска, з гасціннасці беларусаў, з павагі да іх складанай і мужнай гісторыі.

Пераадолеўшы моўны бар'ер, юнакі і дзяўчаты робяцца паўнапраўнымі студэнтамі: іх хвалюць залікі і экзамены, тэрміны здачы курсавых работ і правядзення семінарскіх заняткаў, вечары адпачынку і загарадныя нядзельныя паездкі. Студэнты-іншаземцы

карыстаюцца бібліятэкамі і чытальнымі заламі, лабараторыямі і інтэрнатамі нароўні са сваімі савецкімі аднакурснікамі. Незалежна ад пасляхоўнасці (як правіла, яна даволі высокая, у мінулым навучальным годзе сярэдні бал быў 4,5) атрымліваюць стыпендыі, якія прадастаўляюць савецкая дзяржава і такія грамадскія арганізацыі, як Камітэт маладзёжных арганізацый СССР, Камітэт савецкіх жанчын і г. д.

Ніякіх паслабленняў і выключэнняў з навучальнай праграмы для замежных студэнтаў не робіцца. Яны слухаюць лекцыі і здаюць экзамены па ўсіх спецыяльных прадметах, а таксама па марксісцка-ленінскай філасофіі, гісторыі КПСС, палітэканоміі, навуковаму атэізму і іншых грамадскіх дысцыплінах, абавязковых у савецкіх інстытутах, тэхнікумах, вучылішчах. І якраз у стараннасці пры вывучэнні гэтых прадметаў, у цікавасці да прац класікаў марксізму-ленінізму працягваюцца вялікая павага да Краіны Саветаў, краіны Леніна і Вялікага Кастрычніка. Не абмяжоўваючыся лекцыямі і семінарамі, студэнты прымаюць актыўны ўдзел у рабоце навуковых таварыстваў сваіх інстытутаў, у тым ліку і па грамадскіх дысцыплінах. Іх даследаванні і распрацоўкі нароўні з работамі савецкіх юнакоў і дзяўчат друкуюцца ў спецыялізаваных часопісах, накіроўваюцца на агляды студэнцкай творчасці, часам прыносячы аўтарам узнагароды ці званні лаўрэатаў.

Савецкая вышэйшая школа выходзіць у сваіх выпускнікоў творчыя адносіны да працы, навыкі самастойнай даследчай работы, прагу пастаяннага ўдасканалвання і папярэння сваіх ведаў. Таму дыплом з Гербаў СССР на вокладцы — гарантыя высокай кваліфікацыі і перспектывнасці маладога спецыяліста. За гады жыцця і вучобы кожны з іх атрымлівае магчымасць глыбока і дэтальна пазнаёміцца з планами і мэтай нашага грамадства, актыўнасцю і энергіяй яго членаў, гісторыяй і сучаснасцю многіх гарадоў і вёсак, бо, акрамя аўдыторый, перад імі адчыняюцца дзверы палацаў культуры і кінатэатраў, для іх наладжваюцца экскурсіі і вытворчая практыка на прадпрыемствах і ва ўстановах Акадэміі навук БССР. У час летніх і зімніх канікулаў замежныя студэнты шмат ездзяць па рэспубліцы і краіне, адпачываюць у санаторыях і на турысцкіх базах, а ўлетку, пры жаданні, працуюць у складзе інтэрнацыянальных студэнцкіх будаўнічых атрадаў.

Юнакі і дзяўчаты шырока карыстаюцца прадастаўленымі магчымасцямі — яны не толькі грунтоўна авалодваюць абранай спецыяльнасцю, але і пранікаюць у сутнасць савецкага ладу жыцця. І ў гэтым вялікай прыцягальнай сіла для тысяч маладых людзей у розных краінах, якія жадаюць вучыцца ў Краіне Саветаў.

АПЕОЛА ЭЗЕКІЕЛ АЛУКУНІ з Нігерыі стаў сёлета першакурснікам машынабудаўнічага факультэта Беларускага політэхнічнага інстытута. Дарэчы, юнак цікавіць наша краіна — яе высокаразвітая тэхніка, прынцыпы сацыялістычнага грамадства, узаемаадносіны савецкіх людзей. І для яго цяпер «прадмет першай неабходнасці» — руская мова, авалодаць якой дапамагае выкладчыца Галіна БУРАВА.

Фота Г. ЛІХТАРОВІЧА.

ЗАКАЗ ПРЫМАЕ ІНСТЫТУТ

СЯРОД ВЫШЭІШЫХ НАВУЧАЛЬНЫХ УСТАНОУ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСКІ ТЭХНАЛАГІЧНЫ ІНСТЫТУТ ЗАНЯУ ПЕРШАЕ МЕСЦА ПА ЭФЕКТЫВНАСЦІ НАВУКОВЫХ РАСПРАЦАВАК.

Ужо шмат гадоў заводскія тэхналагі ламаюць галовы над тым, як палепшыць якасць паперы. Зыходная сыравіна для яе заўсёды аднолькавая, але канчатковы выгляд прадукцыі надаюць рэчывы праклейкі. Варта ўнесці маленькую папраўку ў іх рэцэптуру, як зменіцца і колер, і якасць. Вучоныя лабараторыі праклейкі паперы ў масе, якая адкрылася ў Беларускай тэхналагічнай інстытуце, вырашылі знайсці аптымальны састаў праклейваючых сумесей, распрацаваць іх тэхналогію, метадыку ацэнкі якасці прадукцыі. Дапамагчы ўдасканаліць тэхналогію гэтага працэсу напрасілі інстытут многія прадпрыемствы краіны.

Выкладчыкі і асістэнты кафедры інстытута перадалі ўжо ў вытворчасць звыш 20 навінак. На кафедры воднай транспарціроўкі лесу і гідраўлікі сумесна з лабараторыяй леса-нарыхтоўшчыкаў распрацавалі канструкцыю сплытоўваючай машыны. На выпрабаваннях яна паказала высокую прадукцый-

насць і добрую якасць работ. «Дзецішча» кафедры тэхналогіі металу і машынабудавання — лінія вадкаснага азэціравання — уступіла ў строй на Беларускай аўтамабільным заводзе ў Жодзіна. Апрацоўка дэталей аўтамабіля БелАЗ-540 і некаторых рэжучых інструментаў такім спосабам даць магчымасць, паводле папярэдніх даных, павялічыць тэрмін іх службы ў пяць разоў.

Лабараторыя інтэнсіфікацыі працэсаў узаемадзеяння газ-паравадкасных сістэм стварыла праматочныя кантактна-сепаратыйныя канструкцыі. Сканструяваныя на гэтым прынцыпе шэсць калон разгонкі лактаму былі ўстаноўлены на Гродзенскім хімічным камбінаце імя Прытыцкага і замянілі ўжо ўстарэлае імпартае абсталяванне.

У мінулым годзе ў інстытуце была створана спецыяльная служба па перспектыўнаму праектаванню і ўкараненню новай тэхнікі на важнейшых

аб'ектах. Яна адбірае новаўвядзенні для многіх галін прамысловасці: хімічнай, нафтавай, цэлюлозна-папяровай, лёгкай, лясной, будаўнічай. Ужо цяпер новае звяно зарэкамендавала сябе як добра арганізаваная форма ўмацавання сувязей спецыялістаў інстытута з прадпрыемствамі-заказчыкамі. Праекціроўшчыкі дапамагаюць перакласці ідэі распрацовак на мову чарцяжоў.

У лабараторыі хімічнай тэхналогіі драўніны, напрыклад, створаны метады аналітычнага даследавання, заснаваны на храматаграфіі. Гэта значыць, што за любым тэхналагічным працэсам гідролізнага прадпрыемства можа сачыць аўтамат.

У двухмесячны тэрмін служба дапамагла прымяніць састаў сувязнога рэчыва і растваральніка для шоўкатрафарэтнага друку на Барысаўскім шклозаводзе імя Дзяржынскага. Гэта дало магчымасць тэкстыльшчыкам атрымаваць вырабы добрай якасці.

Прыкладныя гаспадарчыя тэмы, як правіла, дапамагаюць «расці» выкладчыкам, паляп-

шаюць прафесійную падрыхтоўку студэнтаў, ажыўляюць навуцальны працэс. Канцэнтрацыя сіл і сродкаў дазваляе павысіць эфектыўнасць навуковых даследаванняў. Напрыклад, Дзяржаўны камітэт па справах вынаходстваў і адкрыццяў у мінулым годзе выдаў супрацоўнікам інстытута 105 аўтарскіх пасведчанняў, сярод якіх шэсць належыць студэнтам.

Больш як дзвесце студэнтаў старэйшых курсаў прымаюць удзел у навукова-даследчай рабоце. Студэнцкае канструктарскае бюро і студэнцкі інфармацыйна-вылічальны цэнтр сумесна з кафедрамі інстытута выканалі па заказе прадпрыемстваў і арганізацый рэспублікі 10 гаспадарча-дагаворных тэм. Гэта і праект планіроўкі, азелянення і добраўпарадкавання зоны адпачынку ў саўгасе «І Мая» Дубровенскага раёна, і распрацоўка тэхналогіі вытворчасці стужак для герметызаваных шыкаў панелей, і стварэнне машыны для ізаляцыі трубаправодаў. ЭВМ падлічыла, што кожны рубель затрат на навукова-даследчую работу акупляецца ў тры разы.

Кіраўнік навуковага гуртка кафедры агульнай і неарганічнай хіміі Мінскага тэхналагічнага інстытута аспірант Ірына БУРАЯ вядзе з членамі гуртка заняткі па асваенню электроннага мікраскопа.

Фота К. ЯКУБОВІЧА.

КАБ ЗНІКЛІ ХВАРОБЫ

За заслугі ў развіцці аховы здароўя, медыцынскай навукі і ў падрыхтоўцы кадраў Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Беларускай навукова-даследчы інстытут эпідэміялогіі і мікрабіялогіі ўзнагароджан ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

З арганізацыяй у 1924 годзе Беларускага навукова-даследчага інстытута эпідэміялогіі і мікрабіялогіі, які называўся тады Беларускай пастэраўскім інстытутам, у рэспубліцы пачынае сваё развіццё медыцынская навука.

Цяпер у навукова-даследчых і медыцынскіх інстытутах Беларусі занята больш за 1 700 навуковых супрацоўнікаў, у тым ліку 111 дактароў і 975 кандыдатаў навук. Беларускія вучоныя паспяхова працуюць у галіне прафілактыкі і эфектыўнага лячэння сардэчна-сасудзістых, вірусных, анкалагічных, прафесійных, страўнікава-кішчэчных і многіх іншых захворванняў. Даследаванні актуальных праблем медыцыны, праведзеныя ў Беларусі, атрымалі заслужанае прызнанне ў нашай краіне і шырока выкарыстоўваюцца ў лячэбнай практыцы.

Асабліва важная роля ў станаўленні і развіцці медыцынскай навукі ў рэспубліцы належыць Беларускаму навукова-даследчаму інстытуту эпідэміялогіі і мікрабіялогіі. Можна без перабольшвання сказаць, што калектыву інстытута заўсёды ўмеў знайсці сваё месца на галоўных напрамках барацьбы за здароўе людзей.

У даваенны перыяд ён праводзіў вялікую работу па выкараненню найбольш распаўсюджаных і небяспечных інфекцыйных захворванняў, развіццю даследаванняў у галіне бактэрыялогіі, вірусалогіі і хіміятэрапіі, распрацоўцы прафілактычных прэпаратаў і ўкараненню іх у практыку, па арганізацыі проціэпідэмічнай службы і санітарнай асветы насельніцтва. Пасля вайны галоўную ўвагу калектыву інстытута сканцэнтравалі на барацьбе з эпідэміямі небяспечных хвароб, якія з'явіліся вынікам акупацыі. Побач з навуковымі даследаваннямі інстытут займаўся ліквідацыяй эпідэміі, забяспечваў органы аховы здароўя неабходнымі прафілактычнымі і дыягнастычнымі прэпаратамі, аказваў ім навукова-метадычную дапамогу.

Вялікі ўклад у справу паляпшэння аховы здароўя народа ўнёс інстытут у наступныя гады. Да свайго паўвекавага юбілею ён выраіс у буйную навукова-даследчую ўстанову з аснашчанымі сучасным абсталяваннем навуковымі аддзеламі і лабараторыямі, клінічным аддзяленнем, прадпрыемствам па вытворчасці медыцынскіх прэпаратаў. У інстытуце працуюць каля 500 чалавек, у тым ліку больш за 100 навуковых супрацоўнікаў і ўрачоў. Тут удасканальваюць сваю кваліфікацыю практычныя работнікі аховы здароўя рэспублікі.

Асноўным напрамкам дзейнасці інстытута цяпер з'яўляецца вывучэнне вірусных хвароб і распрацоўка мер барацьбы з імі. У нашы дні ўжо нельга адмаўляць той факт, што ў інфекцыйнай паталогіі істотна змянілася ўдзельная вага састаўных — пасля рэзкага зніжэння бактэрыяльных інфекцый вырасла небяспека масавых вірусных захворванняў. У інстытуце падрыхтаваны кваліфікаваныя кадры вірусалагаў, створана адпаведная матэрыяльна-тэхнічная база, добра аснашчаныя лабараторыі для вызначэння складанага механізму ўзаемадзеяння віруса ў заражанай клетцы і пошукаў, адбору хімічных злучэнняў з антывіруснымі ўласцівасцямі. Гэтым пытаннем цяпер займаецца лабараторыя інгібітараў віруснай актыўнасці. Інгібіраваць — падаўляць вірусную актыўнасць. Гэта значыць адкрыць хімічныя злучэнні і правесці іх дзейнае спачатку на культурах тканак, на падоследных жывёлінах з тым, каб затым перайсці да выпрабаванняў ва ўмовах клінікі. Іншымі словамі, атрымаць тыя самыя патрэбныя прэпараты, якія стануць бар'ерам на шляху агрэсара-віруса, паражаючага жыццядзейнасць жывой клеткі.

Пошук інгібітараў віруснай актыўнасці ў інстытуце праходзіць паспяхова. За тры гады з дня арганізацыі лабараторыі абследавана на звыш 500 арыгінальных злучэнняў. Кожнае з іх выпрабавана на пяці вірусных мадэлях. Выдзелена некалькі новых хімічных груп інгібітараў віруснай актыўнасці.

Даследаванні многіх актуальных праблем інстытут праводзіць у цесным кантакце з аднаціпнымі навуковымі і лячэбнымі ўстановамі Беларусі, Масквы, Расійскай Федэрацыі, Украіны, Латвіі. У рамках міжрадавых пагадненняў работнікі інстытута прымаюць удзел у міжнародным медыцынскім супрацоўніцтве. Толькі за апошнія тры гады даследчыкі інстытута атрымалі 18 аўтарскіх пасведчанняў на вынаходніцтва.

Мінскі навукова-даследчы Інстытут электронна-вылічальных машын з'яўляецца асноўным распрацоўшчыкам самых масавых ЭВМ у адзіным «сямействе» вылічальнай тэхнікі, якая ствараецца ў краінах Савета Эканамічнай Узаемадапамогі. Інжынеры-электронікі супрацоўнічаюць са спецыялістамі з Балгарыі і ГДР. НА ЗДЫМКУ: супрацоўнікі Сафійскага інстытута вылічальнай тэхнікі і Мінскія спецыялісты ў час работы над тэхнічнай дакументацыяй для вытворчасці ЭВМ.

Фота А. НИКАЛАЕВА.

ПАСЛАННЕ БЕЛАРУСКАГА ПІМЕНА

У Новасібірску, у бібліятэцы Сібірскага аддзялення Акадэміі навук СССР, захоўваецца рукапісная кніга, якая мае самае непасрэднае дачыненне да Беларусі, да віцебскай зямлі. Гэта Евангелле, напісанае і пераплаценае ў горадзе Друцку.

Беларускі рукапісаў, якія адносяцца да XI—XIV стагоддзяў, наогул захавалася вельмі мала, бо ў старажытнасці Беларусь найбольш часта падвяргалася інашэзным нашэсцям, у час якіх былі знішчаны многія каштоўныя помнікі гісторыі і культуры. Не сталі выключэннем дакументы, мастацкія творы, іншыя рукапісы.

Што гэта за кніга, якая знайшлася ў акадэмічнай бібліятэцы, якая яе гісторыя? Адказ на гэта дае выдатны савецкі вучоны, акадэмік Міхаіл Ціхаміраў, аўтар больш трохсот работ аб старажытнай і сярэднявечнай Русі.

У кнізе 180 пергаментных аркушаў, спісаных у два слупкі. Тэкст упрыгожваюць застаўка, зробленая ў самым пачатку, і ўзорныя загаловачныя літары, выкананыя чырвонымі лініямі, кінавар'ю. «Тэкст Евангелля, — піша М. Ціхаміраў, — пакуль што нікім не вывучан з лінгвіс-

тычнага пункту гледжання, хоць, несумненна, мае важнае значэнне для гісторыі беларускай мовы. Але галоўнае значэнне рукапісу нават не ў гэтым, а ў тых пасляслоўях, якія змешчаны на яго апошнім аркушы».

На адным з такіх пасляслоўяў варта спыніцца больш падрабязна, бо яно — самая каштоўная частка паслання, пакінутага нашчадкам яшчэ адным, вобразна кажучы, беларускім Піменам.

Пра што ж пісаў наш беларускі Пімен, сапраўднае імя якога, дарэчы, Васіль Міхайлавіч? Дзякуючы яго сказанню, мы ўпершыню даведваемся аб новым, не вядомым з іншых крыніц факце пра тое, што саборная царква ў Друцку (у якой і захоўвалася названая кніга) пабудавана яшчэ ў 1001 годзе. Указанне на гэту дату дае магчымасць, папершае, устанавіць: хрысціянства ў Беларусі ўсталявалася не пазней як праз трынаццаць год пасля таго звання хрышчэння Русі ў 988 годзе, якое мела становіцца па тым часе значэнне, бо садзейнічала ўмацаванню адзінаства старажытнарускай зямель, пашырэнню іх сувязей з Візантыяй і Заходняй Еўропай, распаўсюджванню культуры. Значыць і Беларусь не заставалася ў баку ад гэтых працэсаў.

Па-другое, становіцца вядомым, што Друцк, які ўпамінаецца тут амаль на сто гадоў раней, чым у летапісу

(1092 год), існаваў ужо ў X стагоддзі і з'яўляецца, такім чынам, адным з найстаражытных беларускіх гарадоў.

Па-трэцяе, запіс Друцкага евангелля змяшчае звесткі пра гаспадарку аднаго з беларускіх князёў XIV стагоддзя. Гэты запіс з'яўляецца, па сутнасці, даравальнай граматай, згодна з якой друцкі князь аддаў царкве вёску Мураўнічы (напэўна, цяперашняя Мураўнічы, якія знаходзяцца ў некалькіх кіламетрах ад Друцка).

Друцкае евангелле з пасляслоўямі з'яўляецца, безумоўна, цікавым помнікам беларускай культуры. Але гэтым не вычэрпваецца яго важнасць. Як падкрэсліў М. Ціхаміраў, яно «захавала на сваіх лістках каштоўныя гістарычныя звесткі, усё значэнне якіх для гісторыі Беларусі яшчэ цяжка ацаніць». Спачатку старажытны рукапіс належаў тутэйшай царкве, потым ім завалодаў віцебскі гараджанін, затым — наўгародскі архіепіскап, аб чым гавораць іншыя пасляслоўі, зробленыя ў кнізе. Пераходзячы з рук у рукі, блукаючы з горада ў горад, з царквы ў царкву, рукапіс трапіў, нарэшце, да акадэміка М. Ціхамірава, які і перадаў яго ў Сібірскае аддзяленне АН СССР. Стаўшы здабыткам буйнейшага навуковага цэнтру краіны, ён дапаможа раскрыць таямніцы старадаўнасці.

Г. КАРАЛЕУ.

ЗА УТВЕРЖДЕНИЕ ПРОЧНОГО

ВЫСТУПЛЕНИЕ ЧЛЕНА ПОЛИТБЮРО ЦК КПСС, МИНИСТРА ИНОСТРАННЫХ ДЕЛ СССР

Господин председатель,
уважаемые делегаты,

Каждая сессия Генеральной Ассамблеи не похожа на предыдущую, как не схожа и мировая обстановка, в которой она собирается. Это особенно заметно на фоне стремительной смены событий последних лет. Но остается неизменным критерий, которым призваны всегда и во всем руководствоваться Организация Объединенных Наций и каждый ее участник, — забота о поддержании международного мира и безопасности. С этим главным критерием должны сверяться деятельность ООН, практические действия государства на международной арене.

Если говорить о Советском Союзе, то на чашу весов мира мы кладем все влияние нашего государства, весь авторитет своей политики. Так было прежде, так будет и впредь. Тот, кто серьезно ищет подходы к установлению и закреплению мирных отношений, решению спорных проблем за столом переговоров, может твердо рассчитывать на надежное сотрудничество Советского Союза.

Более полувека наша страна последовательно проводит политику мира, политику отпора агрессии, ограждения прав народов, как она была определена В. И. Лениным. И в современных условиях борьба за мир для нас — не абстрактная категория, а конкретные усилия по претворению в жизнь внешнеполитических установок XXIV съезда КПСС. Это выражение воли советского народа к миру, непреклонной решимости добиться его укрепления.

Реализация решений съезда — Программы мира и сотрудничества — уже принесла ощутимые результаты в улучшении международной обстановки. Это видно любому непредубежденному человеку. Равным образом ясно и то, что происходящие позитивные сдвиги идут на пользу всем. Ведь если есть такая область, где сходятся коренные интересы всех без исключения народов, всех государств, так это — сохранение мира.

Свою политику Советский Союз проводит в тесной координации с нашими союзниками и друзьями. Социалистическое сотрудничество государств объединяет его участников в общей созидательной работе — построении передового общества, которое по самой своей сути отвергает войну. Не случайно многие крупные мирные инициативы исходили и исходят от стран социализма. На совещании Политического консультативного комитета государств — участников Варшавского Договора в апреле с. г. была совместно подтверждена их решимость бороться за торжество идеалов мира, экономического и социального прогресса народов.

Общее состояние дел в мире складывается под воздействием огромного числа факторов — от политических и военных до национальных и даже психологических. Оно с трудом поддается однозначной оценке. Но главное направление международного развития не вызывает сомнений: доминирует сегодня разрядка и стремление к ней. Разрядка международной напряженности впервые вышла за рамки добрых пожеланий и словесных заверений. Это понятие потому и утвердилось в политическом лексиконе, что за ним стоит вполне реальное содержание — положительные перемены в самой действительности. С дистанции последних лет отчетливо видно, как много сделано на этом пути.

Ослабление опасности вооруженного столкновения между двумя общественными системами стало возможным благодаря совместным усилиям многих государств. Но особое значение имеют известные соглашения 1972—1974 годов между Советским Союзом и Соединенными Штатами Америки. Прежде всего это относится к Соглашению о предотвращении ядерной войны. Две крупные державы обязались прилагать усилия к тому, чтобы вовсе исключить риск военного конфликта, в том числе с применением ядерного оружия, между СССР и США, а также между каждой из сторон и другими государствами. Одновременно они договорились воздерживаться от применения силы в отношении друг друга, равно как и других стран в обстоятельствах, которые могут поставить под угрозу международный мир и безопасность.

Еще сравнительно недавно ожесточенные бои шли в Индокитае, на Ближнем Востоке, в Южной Азии. Да и не только в этих районах события принимали опасный оборот. Сейчас ряд международных конфликтов удалось в той или иной степени ввести в русло политического урегулирования.

Известно, что в Европе напряженность не раз достигала тревожных отметок. Не было военных столкновений, но если посчитать весь урон, нанесенный «холодной войной» и напряженностью, он окажется велик со всех точек зрения. Ныне политическое развитие на европейском континенте все более направляется по иному пути. Здесь не только решены острые вопросы территориально-политического устройства, как оно сложилось в результате второй мировой войны, но и в целом открыта перспектива более надежного мирного будущего Европы.

К этому примыкает еще один крупный актив разрядки — развитие двусторонних отношений государств с различным общественным строем. И прежде бывали периоды, когда между ними удавалось налаживать деловое сотрудничество. Но опыт десятилетий говорит, что это было скорее исключением, чем правило. Теперь мирное сосуществование все больше становится законом современной жизни. Во многом меняется и сам характер взаимоотношений, которые проникают духом мирного сотрудничества.

Наконец, именно разрядка поставила в порядок дня перестройку экономических отношений в мире. Речь идет о том, чтобы устранить неравноправие и дискриминацию, на деле обеспечить суверенное право государств распоряжаться своими природными богатствами. Недавняя специальная сессия Генеральной Ассамблеи ООН предьявила суровый счет тем, кто на протяжении веков эксплуатирует чужой труд и ресурсы, наметила пути ликвидации экономического угнетения. Советский Союз поддерживает справедливые требования развивающихся стран.

В целом можно с уверенностью сказать: ход международных событий сейчас в большей мере повернут в сторону мира.

Все же следует отчетливо видеть и другое: движение к миру не всегда идет прямолинейно. Вовсе не обязательно, что трудностей на этом пути будет год от года меньше. В определенном смысле проблемы, с которыми приходится сталкиваться сегодня, не проще, а может быть, даже сложнее, чем вчера. И дело тут не столько в объективных причинах.

В конечном счете решению накопившихся проблем мешают сознательное противодействие тех сил, чьи интересы связаны с политикой, противоположной политике разрядки напряженности. Если приглядеться внимательно, то за каждым обострением — вызывается ли оно посягательствами на свободу и независимость народов, усилением гонки вооружений или попытками испытать на прочность заключенные международные договоры — просматривается явная или скрытая деятельность этих сил. И тогда порою слышишь высказывания о том, будто разрядка — это сугубо временное явление, что она якобы исчерпала себя, можно безосновательно распознать, из какого стана идут эти заклинания.

Советский Союз противопоставляет этому свой девиз — не ослабляя усилий для того, чтобы начавшиеся здоровые процессы были закреплены, стали необратимыми. Как подчеркнул недавно Генеральный секретарь ЦК КПСС Л. И. Брежнев: «Хочешь мира — проводи политику мира, борись за эту политику!» Мы убеждены, что в наше время полное устранение угрозы войны хотя и не близка, но посильная задача, если к ее осуществлению будет приложена активная и настойчивая работа.

О том, что мир еще далек от того, каким хотели бы видеть его народы, свидетельствуют трагические дни, переживаемые Республикой Кипр. Кое-кому может показаться, что это событие локального характера. Советский Союз смотрит на это по-другому.

На глазах у всех силой оружия грубо попирается независимость и территориальная целостность суверенного государства, члена Организации Объединенных Наций, участника движения неприсоединения. Два обстоятельства, что это — малая страна, придает происходящему особую окраску. В Восточном Средиземноморье появился новый очаг напряженности. И если не принять срочные меры, никто не может гарантировать, что положение еще больше не обострится.

Советский Союз с самого начала встал на защиту неотъемлемых прав кипрского государства. Он решительно требует положить конец вмешательству извне в дела Кипра, убрать с его земли иностранные войска, восстановить конституционный порядок, предоставить киприотам возможность самим определять свою судьбу. Это единственный способ радикально снять возникшую здесь напряженность. Требование соблюдать Устав ООН не должно быть пустым звуком, каковым хотят его сделать те, кто несет ответственность за события на Кипре. Его необходимо выполнять и в связи с трагедией, переживаемой Кипром.

Нужно вывести кипрскую проблему из тупика, который образовался вследствие попыток НАТО решить ее келейно, в политических потемках и в узких интересах милитаристских кругов. Этой цели — справедливого решения проблемы Кипра — отвечает предложение Советского Союза о созыве в рамках ООН международной конференции по Кипру. Ее решения, принятые при непосредственном участии представителей Республики Кипр и направленные на обеспечение независимости, суверенитета и территориальной целостности этой страны, могли бы быть эффективно гарантированы государствами — постоянными членами Совета Безопасности. Извест-

но, что именно на них в соответствии с Уставом ООН возложена особая ответственность за поддержание международного мира и безопасности.

Индокитай находится на другом конце планеты, да и обстановка там иная. Но глубинные причины, почему в ряде мест этого района не смолкает пушка и льется кровь, те же, что и на Кипре. Это — упорное нежелание сил реакции, опирающихся на внешнюю поддержку, считаться с законными правами народов.

Для того, чтобы довести до конца политическое урегулирование во Вьетнаме, необходимо прежде всего заставить сайгонский режим отказаться от вооруженных провокаций, от попыток подорвать парижские соглашения по Вьетнаму. Строгое соблюдение этих соглашений всеми сторонами — необходимое условие для нормализации положения. Что касается Камбоджи, то ее проблемы должны решаться самими камбоджийцами в соответствии с их национальными интересами и без постороннего вмешательства. Следует также закрепить положительное содержание достигнутых в Лаосе.

Всесторонняя помощь и поддержка Советского Союза, других государств социалистического содружества, активная вьетнамскому народу, помогла ему одержать победу в долгой и героической борьбе против агрессии. Советский Союз будет поддерживать вьетнамский народ и в дни мира. Стремление патристических сил Индокитае к свободе и независимости всегда встретит у нас понимание и солидарность.

Почти тридцать лет лихорадит Ближний Восток. За это время там не раз вспыхивали войны, причем последняя — не далее как год назад. Этого достаточно, чтобы убедиться: ближневосточная проблема должна быть решена, и решена справедливо, с учетом интересов всех народов этого района.

Что это означает? Прежде всего — вывод израильских войск со всех захваченных ими в 1967 году арабских земель, обеспечение законных национальных прав арабского народа Палестины. Без этого на Ближнем Востоке не может быть прочного мира. Не нужно быть пророком, чтобы предвидеть новую вспышку военных действий, если ближневосточное урегулирование сведется к полумерам, как бы их ни рекламировали.

Появляется все больше признаков того, что Израиль рассматривает разделение войск на Синае и у Голанских высот не в качестве первого шага к общему урегулированию, каким оно должно быть, а как маневр, рассчитанный на замораживание положения. Налицо явное нежелание освободить оккупированные арабские территории, более того, стремление закрепиться на них. Чем иным можно объяснить милитаристский угар, вновь охвативший Израиль, его попытки военного давления на арабские государства? Если это не прекратится, то развод войск может оказаться лишь простой перегруппировкой сил перед новым столкновением.

Советский Союз считает, что нельзя медлить с осуществлением мер, ведущих к радикальному политическому урегулированию на Ближнем Востоке. Речь идет о безотлагательном возобновлении женеvской мирной конференции — наиболее подходящего форума для того, чтобы ближневосточная проблема была рассмотрена во всем ее сложном

комплексе и найдены решения, удовлетворяющие стороны, вовлеченные в конфликт. Разумеется, это в полной мере относится и к арабскому народу Палестины, представители которого должны занять полноправное место на конференции.

Мы считаем, что вообще пришла пора серьезно заняться проблемой Палестины. Тут требуется более широкий подход, который открывал бы путь к обеспечению не на словах, а на деле законных национальных прав арабского народа Палестины. Вот почему мы выступаем за включение в повестку дня настоящей сессии Генеральной Ассамблеи в качестве самостоятельного пункта вопроса о Палестине.

Кое-кто пытается представить позицию Советского Союза как одностороннюю, отвечающую интересам лишь арабских государств. Да, мы поддерживаем и будем поддерживать законные требования арабов. Но неправильно видеть в нашей позиции только эту сторону дела. Когда мы добиваемся, чтобы приобретенные силой территории не стали премией агрессору, то это требование выходит за рамки своего содержания по Ближнему Востоку. Оно отражает нетерпимость к агрессии вообще. Таким образом, это — вопрос крупного международного принципа, вопрос последовательности политики.

Кроме того, Советский Союз стоит за то, чтобы Израиль существовал и развивался как независимое суверенное государство. Мы об этом много раз говорили и вновь подтверждаем это. Прогресс не иллюзорный, а реальный в деле ближневосточного урегулирования создает предпосылки для развития отношений Советского Союза со всеми государствами Ближнего Востока, в том числе с Израилем.

Диапазон политики мира и разрядки — широк. Важно не терять темпа по всем направлениям и прежде всего там, где уже начата серьезная работа по налаживанию более стабильных межгосударственных отношений на основе мирного сосуществования.

С этой точки зрения Советский Союз придает первостепенное значение успешному завершению Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе. Это сейчас вопрос номер один в европейской политической жизни.

Если объективно оценивать то, что уже сделано на совещании, нужно признать: результаты в целом внушительны.

Удавалось ли когда-либо раньше совместно выработать практические нормы мирных взаимоотношений государств в Европе, в том числе по вопросам, которые казались прежде неразрешимыми? Ничего подобного, по крайней мере в таких масштабах, до сих пор не было. Ныне эта работа успешно ведется. Детально сформулированы в конкретном преломлении к Европе некоторые важные принципы. Нахождение по ним общеприемлемых решений — на базе разумного баланса интересов сторон — явление неординарное. Не все участники совещания даже в своих двусторонних отношениях опираются на столь прочный фундамент, как он сейчас складывается для общеевропейского соглашения.

Оказалось возможным так же договориться по широкому кругу вопросов, относящихся к сотрудничеству между государствами в самых различных областях — от торго-

МИРА МЕЖДУ НАРОДАМИ

А. А. ГРОМЫКО НА ПЛЕНАРНОМ ЗАСЕДАНИИ XXIX СЕССИИ ГЕНЕРАЛЬНОЙ АССАМБЛЕИ ООН

экономической до культурной, от охраны окружающей среды до расширения контактов между людьми и обмена информацией. Практика показала, что такие вопросы могут решаться, если ставить их в правильной пропорции по отношению к главной проблеме — обеспечению мира в Европе, если строго придерживаться принципа невмешательства во внутренние дела.

Советский Союз убежден, что есть возможность завершить совещание в короткие сроки принятием весомых решений в интересах безопасности в Европе. Говоря это, мы не только по достоинству оцениваем уже проделанную коллективную работу, но исходим также из того, что развязки еще не решенных проблем могут быть найдены, если все участники проявят необходимую политическую волю и реализм.

Естественно, неправомерно ожидать, что совещание в один присест решит все вопросы, накопившиеся за долгие годы напряженности и недоверия. Но ему по плечу достижение договоренностей по коренным проблемам, определяющим устойчивое мирное развитие в Европе на обозримый период будущего. В раскладке будет легче подойти к другим нерешенным вопросам.

Советский Союз будет по-прежнему делать все для обеспечения полного успеха совещания. Мы ожидаем, что наши западные партнеры также конструктивно отнесутся к этой задаче. В интересах народов Европы, и не только Европы, работать с тем, чтобы приблизить день, когда на высшем уровне смогут быть заключены соглашения, призванные узаконить мир и сотрудничество в масштабах целого континента.

Важно добиться результатов и на переговорах в Вене о сокращении вооруженных сил и вооружений в Центральной Европе. Ключ к этому — строгое соблюдение всеми правилами ненанесения ущерба безопасности ни одной из сторон. Соглашение по обсуждаемым вопросам явилось бы практическим дополнением политической разрядки в Европе разрядкой военной.

Не должно быть делом отдаленного будущего, по нашему мнению, перевод на практические рельсы идеи упрочения мира в Азии на основе совместных усилий государств. Слов нет, обстановка здесь остается сложной. Горячих точек, конфликтов и межгосударственных споров на азиатском континенте не мало.

Политическая мысль и в Азии все больше переключается на поиски путей обеспечения мира и стабильности. Разве не об этом говорят усилия Индии, Пакистана и Бангладеш по нормализации отношений на Индостанском полуострове, идея превращения Индийского океана в зону мира?

Мы с удовлетворением констатируем растущий интерес к инициативе Советского Союза по созданию системы коллективной безопасности в Азии. В ее поддержку выступает все большее число азиатских государств. В советско-индийской декларации, подписанной в результате визита Л. И. Брежнев в Индию в ноябре 1973 г., содержатся важные принципы, которые могли бы быть положены в основу разработки эффективной системы отношений между государствами Азии.

Утверждение мира и сотрудничества в Азии отвечает ко-

ренным интересам всех азиатских народов. Достижение этой цели — дело, касающееся каждой страны данного континента.

В повестке дня текущей сессии есть вопрос, имеющий непосредственное отношение к оздоровлению обстановки в Азии. Это — предложение 32 государств, в том числе Советского Союза, о выводе всех иностранных войск, находящихся под флагом ООН в Южной Корее. Присутствие этих войск — а оно длится уже более двух десятилетий — представляет собой источник постоянной военной и политической напряженности на Корейском полуострове. Оно тем более неуместно в нынешних условиях, когда по инициативе Корейской Народно-Демократической Республики предпринимаются усилия по мирному объединению Кореи.

Если проанализировать причины, которые не раз вызвали острую напряженность в мире, да и сейчас нередко приводят к опасным ситуациям, то нетрудно заметить, что во многих случаях это вызывалось гонкой вооружений. Это же факт, что сразу после окончания второй мировой войны некоторые государства встали на путь наращивания вооружений и создания военных баз на чужих территориях, сделав своей политикой — напряженность и бряцание оружием. Ни для кого не секрет, что именно эта политика временами подводила мир к весьма опасной грани.

Сколько речей на протяжении последней четверти века было произнесено о разоружении и прекращении гонки вооружений. Пожалуй, ни одна другая проблема в послевоенный период не привлекала в такой степени внимания государственных и общественных деятелей. Это и понятно. Прочный и надежный мир несовместим с гонкой вооружений. Они — антиподы. Нельзя всерьез думать об устранении угрозы войны и одновременно увеличивать военные бюджеты, до бесконечности наращивать вооружения.

Нужно прямо взглянуть в глаза действительности: гонку вооружений остановить пока не удалось. Более того, сегодня она поглощает больше средств, чем 10—20 лет назад. Подсчитано, что ежегодно мир сжигает в топке вооружений свыше 250 миллиардов долларов. Это больше, чем весь национальный доход развивающихся государств Азии и Африки. Можно только вообразить, какую пользу принесли бы эти ресурсы, будь они затрачены на мирные нужды, на цели развития, направлены на борьбу с голодом, нищетой и болезнями.

Ни одно правительство, по крайней мере открыто, не заявляет, что оно за гонку вооружений. А оружие, тем не менее, накапливается. Каждый год на сессии Генеральной Ассамблеи ООН в течение трех месяцев слышатся призывы прекратить гонку вооружений. А она продолжается. Хранилища ООН пополняются все новыми исследованиями и резолюциями по разоружению. А разоружение не сдвигается с мертвой точки. Неумолимо продолжают работать конвейеры, с которых сходят очередные партии истребительного оружия.

Складывается парадоксальное положение. Никогда еще движение в пользу мира не приобретало такого размаха, как сегодня, и никогда еще в мире не производилось столько вооружений, сколько производится сейчас. С одной стороны, тяга к миру сотен миллионов людей, сознающих грозную опасность гонки воо-

ружений, с другой, — нарастающая лавина оружия.

В чем тут дело? Может быть, действуют какие-то силы, неподвластные людям? Разумеется, нет. Дело в политике. А если дело в политике, то спрашивается — чьей?

Если бы все зависело от социалистических стран, то с гонкой вооружений давно было бы покончено. Никто больше них не внес конкретных предложений в области разоружения. С момента выхода на авансцену международной жизни неприсоединившихся государств они также активно выступают в пользу разоружения. Разумные голоса слышатся и в других странах, причем они звучат все увереннее и в парламентах и среди широкой общественности.

Противятся прекращению гонки вооружений военно-промышленные круги, которые на ней наживаются. Связанные с ними политические деятели давно уже ставят узкие интересы выше чаяний народов. Влияние этих кругов дает о себе знать на всех переговорах по разоружению.

Гонка вооружений бьет по всем государствам, даже тем, кто не принимает в ней прямого участия. Все народы живут под одной мировой крышей. Угрозы, вытекающие из безудержного роста вооружений, опасны для всех. С другой стороны, разве найдется страна, экономика которой не ощущала бы на себе — в той или иной степени — бремя вооружений?

Более того, в последнее время экономические потрясения, которые переживают многие государства, усилились, и они все больше и больше сказываются на материальном положении людей. Государственные деятели и экономисты ломают голову над тем, каковы же причины этого. Но ведь бесспорен вывод, который подтверждается ежедневно, ежечасно: обострение экономических трудностей во многом связано с увеличивающейся в своих масштабах гонкой вооружений, с ростом военных расходов.

Раз проблема разоружения затрагивает всех, то браться за ее решение надо сообща, всем государствам.

Главное здесь — не стоять на месте, прикрываясь отговорками о сложности задачи. Если на данном этапе ее невозможно решить одним махом, нужно добиваться решения отдельных вопросов, лишь бы это вело шаг за шагом к конечной цели — разоружению. В сущности такой подход уже испробован в последние годы, и он оправдал себя.

По мере того, как прокладывают себе дорогу позитивные перемены в мире, улучшаются объективные предпосылки для нахождения реальных договоренностей в сфере разоружения. Примечательно, что именно на последние несколько лет приходится наибольшее число соглашений такого рода. Хотя они не поворачивают гонку вооружений вспять, однако сдерживают ее по целому ряду направлений.

В одном случае это — пределы дальнейшего совершенствования ядерных вооружений, создания его новых разрушительных образцов. Данной цели уже более десятка лет хорошо служит московский Договор о запрещении испытаний ядерного оружия в атмосфере, космическом пространстве и под водой.

В том же направлении действует недавний договор между СССР и США, в соответствии с которым обе страны обязались прекратить, начиная с 31 марта 1976 года, подземные

испытания ядерного оружия с наиболее мощными ядерными зарядами, а также ограничить вообще испытательные взрывы ядерного оружия под землей. Советский Союз будет добиваться, чтобы запрещение испытаний ядерного оружия стало в конечном итоге всеобъемлющим и всеобщим.

В другом случае это — пределы территориальному распространению вооружений. Такова суть Договора о нераспространении ядерного оружия, который доказал свою действенность. Мы — за полное использование возможностей, которые заложены в этом договоре, за расширение круга государств — его участников. Задача состоит в том, чтобы сделать договор универсальным.

Ряд соглашений изымает из возможной сферы размещения ядерного оружия дно морей и океанов, космос, небесные тела. В соответствии с международной договоренностью запрещено и изъято из военных arsenалов такое оружие, как бактериологическое. Открывается перспектива поставить вне закона еще одно смертоносное средство ведения войны — химическое оружие.

А соглашения по ограничению стратегических вооружений между СССР и США? Думается, нет нужды разъяснять их беспрецедентное значение — ведь они направлены на то, чтобы сузить саму материальную основу гонки ракетно-ядерного оружия. Совсем недавно к ним добавились новые важные договоренности: в июле с. г. СССР и США решили дополнительно ограничить свои системы противоракетной обороны, наметили пути дальнейшего ограничения наступательных стратегических вооружений, причем как в качественном, так и количественном отношении. Советская делегация в Женеве, где на днях возобновились переговоры по этим вопросам, имеет твердую директиву добиваться их решения.

Высшие интересы не только народов СССР и США, но и народов всего мира требуют, чтобы Советский Союз и Соединенные Штаты, обладающие колоссальной мощью ядерного оружия, приложили все усилия к тому, чтобы были найдены соответствующие договоренности и соглашения, и мы выражаем удовлетворение по поводу того, что эта мысль была в ясной форме высказана с трибуны Генеральной Ассамблеи ООН и президентом США Фордом.

Когда две державы добровольно ограничивают свои военные приготовления, когда они устанавливают потолок, выше которого не будут увеличивать ракетно-ядерные вооружения, то их действия, помимо всего прочего, должны служить хорошим примером и для других.

Советский Союз будет и впредь неустанно трудиться над тем, чтобы продвигать вперед дело разоружения на тех участках, где это оказывается возможным, изыскивать новые области, в которых совместными усилиями государств достигимы конкретные результаты.

На повестку дня XXIX сессии Генеральной Ассамблеи Советский Союз выносит в качестве важного и срочного вопрос «О запрещении воздействия на природную среду и климат в военных и иных целях, не совместимых с интересами обеспечения международной безопасности, благосостояния и здоровья людей».

Чем вызвана его постановка? Успехи научно-технического

прогресса расширили возможность оказывать воздействие на природу и климат земного шара, в определенном смысле управлять происходящими в них сложными и могучими процессами. К сожалению, новейшие открытия могут быть использованы не только в созидательных, но и в военных целях, причем разрушительные последствия для человечества были бы в этом случае огромной тяжести. Это не домыслы фантастов, а угроза, которая приобретает все более реальные очертания. В интересах всех народов ликвидировать возникающую опасность в зародыше.

Советский Союз предлагает заключить международную конвенцию, которая поставила бы военное использование окружающей среды вне закона. Соблюдение положений такой конвенции, проект которой мы представляем Ассамблее, могло бы быть обеспечено путем принятия каждым из государств в соответствии со своим конституционным порядком необходимых мер по запрещению деятельности, противоречащей конвенции, а также путем консультаций и сотрудничества государств, в том числе в рамках ООН.

Заключение такой конвенции предотвратило бы появление новых средств ведения войны и вместе с тем способствовало бы решению общечеловеческой задачи — охраны окружающей среды. Мы считаем, что все участники Ассамблеи отнесутся к нашему предложению с полным пониманием всеобщего значения этой важной инициативы.

В своем отношении к Организации Объединенных Наций Советский Союз исходит из того, что она может и должна играть важную роль в развитии и закреплении положительных процессов, характерных для современной мировой обстановки. На ее счету немало полезных резолюций, направленных на упрочение международного мира. Дело за тем, чтобы они последовательно претворялись в жизнь.

В этой связи хотелось бы особо выделить некоторые решения, принятые за последние два-три года в ООН широким большинством голосов.

В первую очередь речь идет о запрещении применения силы в международных отношениях с одновременным запрещением навечно применения ядерного оружия. Это — принципиально важное решение Ассамблеи. Необходимо, чтобы оно приобрело обязательную силу для всех государств, и веское слово принадлежит в этом Совету Безопасности.

Нельзя сказать, что не получило развития решение ООН о Всемирной конференции по разоружению. Создан даже специальный комитет по ее созыву, в работе которого, наряду с другими государствами, принимают участие три ядерные державы. Однако по существу вопрос так и не решается. Комитету пора приступить к выработке конкретных рекомендаций по практическим аспектам созыва конференции. Бойкот этого важного мероприятия некоторыми государствами противоречит ясно выраженному стремлению подавляющего большинства участников ООН. Мы рассматриваем его как вызов, брошенный этой всемирной организацией.

[Окончание на 6-й стр.]

«Голос Радзiмы»

№ 38 (1351)

У наступныя даваенныя гады пачалі разгортвацца дэталёвыя даследаванні граматычнага ладу і фанетыкі беларускай літаратурнай мовы. Найбольш цікавымі з'яўляюцца калектыўныя працы «Сінтаксіс беларускай мовы» (1939) і «Курс сучаснай беларускай мовы. Фанетыка, марфалогія, лексіка» (1941).

Першыя крокі ў галіне лексікаграфіі беларускай літаратурнай мовы (выяўленне яе лексікі і складанне слоўнікаў) — гэта «Руска-беларускі слоўнік», створаны М. і Г. Гарэцкімі (Смаленск, 1918, апошняе выданне—Вільня, 1921) і «Невялікі беларуска-маскоўскі слоўнік» М. Гарэцкага (Вільня, 1919, апошняе — Мінск, 1925). Адзначаныя слоўнікі знаёмлілі пераважна з лексічнай адметнасцю беларускай літаратурнай мовы ў галіне традыцыйнага слоўнікавага складу (яны мелі разам з гэтым прыкметны «ухіл» да родных аўтарам гаворак усходняй Магілёўшчыны).

Вялікая праграма навуковай лексікаграфічнай працы была распрацавана Слоўнікавай камісіяй мовазнаўчай секцыі Інстытута беларускай культуры (1922). Гэта праграма прадугледжвала поўнае выяўленне лексікі ўсёй нацыянальнай беларускай мовы (як па пісьмовых крыніцах, так і па вусных).

Намчалася стварыць буйны комплекс даведчаных слоўнікаў па беларускай мове. У гэты комплекс павінна была ўваходзіць вялікая серыя дыялектных («краёвых») слоўнікаў, у прыватнасці, больш дзесяці. Цэнтральная ж праца комплексу — шматтомны слоўнік жывой беларускай мовы. Гэта праграма выконвалася досыць энергічна. Выйшлі з друку «Віцебскі краёвы слоўнік» М. Каспяровіча (Віцебск, 1927), «Краёвы слоўнік Чэрвеньшчыны» М. Шатэрніка (Мінск, 1929), паспяхова ствараліся краёвыя слоўнікі Мазыршчыны (А. Крукоўскі, рукапіс страчаны ў час вайны), усходняй Магілёўшчыны (І. Бялькевіч, 1970) і інш. Фундаментальная картатэка слоўніка жывой беларускай мовы папайнялася за кошт выпісвання слоў з друкаваных і рукапісных крыніц літаратурнай мовы і фальклору, якое праводзілі ў Мінску, у архівах Ленінграда і іншых гарадоў, і за кошт запісаў слоў карэспандэнтамі Слоўнікавай камісіі ў розных кутках Беларусі.

Зразумела, што стварэнне такой навуковай лексічнай базы, якая намчалася праграмай Слоўнікавай камісіі, вельмі садзейнічала б папаўненню і ўнармаванню слоўніка літаратурнай мовы, складанню розных лексічных даведнікаў. Але на гэта патрабаваліся дзесяцігоддзі. А стан

беларускай літаратурнай мовы ў той час у галіне слоўніка, практыка нацыянальнага моўнага будаўніцтва патрабавала ад мовазнаўца не толькі падобных фундаментальных навуковых мерапрыемстваў, але адначасова і канкрэтнай дапамогі.

Найбольш значымі і цікавымі лексікаграфічнымі працамі нарматыўнага і дапаможнага характару па беларускай літаратурнай мове, створанымі тады, з'яўляюцца «Практычны расійска-беларускі слоўнік» М. Байкова і М. Гарэцкага (1924), «Беларуска-расійскі слоўнік» М. Байкова і С. Некрашэвіча (1927) і «Ра-

дыцыне, біялогіі, геаграфіі, музыцы і г. д. На працягу 1921—1930 гадоў камісія падрыхтавала 24 слоўнікі «Беларускай навуковай тэрміналогіі» (па розных навуковых дысцыплінах). Гэта цікавыя ў лінгвістычных адносінах лексікаграфічныя творы (іменна творы, а не навуковыя працы). Але падобная штучная «вытворчасць» тэрміналогіі, як і любая «моватворчасць», была, безумоўна, малаперспектыўным заняткам у практычных адносінах. Беларуская навуковая тэрміналогія выпрацавалася з часам у жывым працэсе пашырэння навукова-тэхнічных ведаў

ў ёй налічвалася ўжо 2 мільёны картак. Гэта галоўная база беларускай лексікаграфіі і ўсяго мовазнаўства была знішчана ў разбураным нямецкімі фашыстамі Мінску. Загінуў таксама створаны напярэдадні вайны руска-беларускі слоўнік у двух тамах.

У 1937 годзе ў Мінску выйшаў у свет практычны нарматыўны «Руска-беларускі слоўнік». Ён выразана адлюстроўваў усё тое новае, што з'явілася ў слоўнікавым складзе беларускай літаратурнай мовы з агульнажывальнай лексікі, тэрміналогіі і інш. Але ў слоўніку празмерна спрашаліся яе адносіны да рускай мовы і доволі вузкая выкарыстоўваліся наяўныя ўжо ў той час лексічныя рэсурсы з практыкі нашай літаратурнай мовы.

У паслярэвалюцыйным перыядзе праводзіліся таксама дыялекталогічныя даследаванні і даследаванні па гісторыі мовы. У галіне дыялекталогіі паспяхова развівалася лінгвістычная геаграфія — зусім новы тады напрамак даследавання арэалаў («геаграфіі») моўных з'яў. Вядома выдатная праца нашага дыялектолага П. Бузука «Спраба лінгвістычнай геаграфіі Беларусі» (1928), якая з'яўляецца першым у славянскім мовазнаўстве лінгвістычным атласам. Падрыхтоўка да стварэння поўнага лінгвістычнага атласа беларускай дыялектнай мовы была пераправа на нямецка-фашысцкай акупацыі.

Беларуская гістарычная лінгвістыка распрацоўвалася такімі даследчыкамі, як П. Растаргуеў, П. Бузук, М. Коген, Ц. Ломцеў. Буйнейшым гісторыкам нашай мовы з'яўляўся ў той час Я. Воўк-Левановіч. Яму належыць шэраг досыць вядомых і зараз у славістыцы даследаванняў аб паходжанні важнейшых асаблівасцей беларускай мовы. Ён з'яўляецца таксама аўтарам праекта гістарычнага слоўніка беларускай мовы.

Такія былі ў агульных рысах адносіны паміж беларускай нацыянальнай мовай і працэсе яе складання і развіцця і беларускім мовазнаўствам. У дарэвалюцыйны перыяд паступовага фарміравання беларускай нацыянальнай мовы ўвагу мовазнаўчай навукі прыцягвала яе багацейшая спадчына, у першую чаргу жывая дыялектная мова беларускага народа. Пасля Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі, калі вядучай у сістэме нашай нацыянальнай мовы стала літаратурная агульнанародная мова, галоўнай задачай беларускай лінгвістыкі з'яўлялася ўсямернае садзейнічанне яе развіццю і пашырэнню.

Аляксандр КРЫВІЦКІ,
кандыдат філалагічных навук.

БЕЛАРУСКАЯ НАЦЫЯНАЛЬНАЯ МОВА І МОВАЗНАЎСТВА

«Расійска-беларускі слоўнік» С. Некрашэвіча і М. Байкова (1928). Зразумела, што тады, калі ў практыцы развіцця беларускай літаратурнай мовы было шмат суб'ектывізму, а таксама і супярэчлівай тэндэнцыі, вырашыць канкрэтна і правільна ўсё тое, што павінна было вырашаць яшчэ самое жыццё, было проста немагчыма. Таму, скажам, аўтары «Практычнага расійска-беларускага слоўніка» абмежаваліся падачай найбольш звычайнага і агульнавядомага з лексікі, ужывальнай у той час у літаратурнай мове, а ў цікавым і доволі вялікім «Расійска-беларускім слоўніку» знаходзім, наадварот, шырокае адлюстраванне ўсёй той нестабільнасці і варыянтнасці, якая тады мела месца ў лексічнай сістэме.

Досыць незвычайную працу ў галіне лексікі праводзіла Беларуская навукова-тэрміналагічная камісія, створаная ў 1921 годзе. Яна паставіла перад сабой задачу стварыць навуковую тэрміналогію па ўсіх раздзелах навукі. У складзе камісіі былі і мовазнаўцы, і добрыя навуковыя спецыялісты па матэматыцы, ме-

і развіцця ў рэспубліцы розных галін навукі і тэхнікі. Гэта хоць і працяглы, але натуральны шлях яе развіцця і стабілізацыі. Апярэдзіць падобны працэс, «нарыхтаваць у запас» такіх слоў і выразаў, якія стануць патрэбнымі ў будучым, безумоўна, немагчыма.

У 20-я гады ў галіне беларускай лексікаграфіі мелі месца паасобныя працы, якія аднабакова і тэндэнцыйна адлюстроўвалі слоўнікавыя сродкі тагачаснай літаратурнай мовы або падавалі ў якасці слоўніка гэтай мовы зусім адвольны і суб'ектыўны набор слоў. Найбольш яркі прыклад такой працы — слоўнік В. Ластоўскага, складзены аўтарам з крайне суб'ектыўных нацыяналістычных пазіцый. Ён насычаны рознага рода штучнымі аўтарскімі ўтварэннямі, адвольнымі пераносамі слоў, неужывальнымі архаізмамі, здэклівымі абазначэннямі інтэрнацыянальна-рэвалюцыйных паняццяў і г. д.

У перадавае гады ў галіне лексікаграфіі працягвалася стварэнне фундаментальнай картатэкі слоўнікавага складу беларускай мовы. Напярэдадні вайны

тэльнай борьбы в бивших португальских колониях, явится еще одним свидетельством неодолимого хода общественно-го развития.

Год, прошедший со времени фашистского переворота в Чили, вскрыл всю глубину трагедии, которая обрушилась на чилийский народ. Но он показал и другое: непрекращающийся террор, подавление элементарных человеческих прав не могут сломить волю народа Чили к свободной и независимой жизни. Кровавые деяния хунты находятся в вопиющем противоречии с высокогуманными принципами и целями ООН, бросают вызов чести и совести людей. Не случайно хунта остается фактически в состоянии международной изоляции.

Борьба за национальную независимость и экономическое освобождение, за ликвидацию остатков колониальной системы одерживает в последние годы внушительные победы. Но эта борьба еще далеко не закончена. Нельзя мириться с проявлениями экономического угнетения, неравноправия, с тем, что на земном шаре еще остаются темные пятна колониализма, апартеида и расовой дискриминации. Пока они не исчезнут, миролюбивые государства и ООН в целом не могут ослабить усилий по их искоренению.

В многообразии проблем, выдвигаемых ходом мировых событий, всегда есть необходимость выделить наиболее актуальные вопросы. Именно на них в каждый данный момент должны быть сконцентрированы усилия государств, которые стремятся к укреплению мира.

Некоторые из первоочередных задач, по мнению Советского Союза, состоят сегодня в следующем: — приступить на деле к уре-

ЗА УТВЕРЖДЕНИЕ ПРОЧНОГО МИРА МЕЖДУ НАРОДАМИ

[Окончание.
Начало на 4-й стр.]

Затягивается также — и не по вине Советского Союза — реализация такого полезного для всех дела, как сокращение на 10 процентов военных бюджетов государств — постоянных членов Совета Безопасности и выделение части сэкономленных средств на оказание помощи развивающимся странам. Это пример того же порядка. Между тем, данная акция имела бы двойной эффект: способствовать ограничению гонки вооружений и в то же время предоставить дополнительную помощь государствам, которые в ней особенно нуждаются. Отношение к этому предложению — это своего рода пробный камень действительных намерений государств в острых проблемах современности.

Большой и далеко не исчерпанный резерв углубления разрядки — дальнейшее развитие двусторонних отношений между государствами на принципах мирного сосуществования. На этой основе наша страна готова устанавливать и расширять не просто нормальные, а там, где это возможно, дружественные взаимоотношения со всеми государствами, которые разделяют такой подход. Это было и остается одним из важнейших направлений внешнеполитического курса Советского Союза.

Мы хотим, чтобы было закреплено все хорошее, что достигнуто к настоящему времени в наших отношениях с ве-

душными капиталистическими государствами в результате усилий с обеих сторон. Мы стремимся идти дальше с тем, чтобы эти отношения приобрели устойчивый характер. В этой связи в Советском Союзе с удовлетворением восприняты заявления новых руководителей Соединенных Штатов Америки, Франции, Федеративной Республики Германии об их намерении продолжать линию на разрядку и сотрудничество.

В отношениях с государствами иной общественной системы все больший удельный вес занимают сейчас экономические и научно-технические связи. Если сотрудничество в этих областях будет строиться при уважении принципов равноправия и невмешательства, оно не только принесет обоюдную выгоду, но будет содействовать созданию своего рода материальной базы для прочного мира и добрососедства.

Мы дорожим хорошими, а некоторых случаях тесными отношениями, которые сложились между Советским Союзом и многими развивающимися государствами. Страны Азии, Африки, Латинской Америки, которые вышли на дорогу национальной независимости и укрепления экономической самостоятельности, могут и впредь твердо полагаться на нашу поддержку. Мы стояли у истоков их борьбы против колониализма и на всех ее этапах словом и делом поддерживали и будем поддерживать развивающиеся государства. Это наша принципиаль-

ная линия, и мы с нее не свернем.

На путях мира и сотрудничества, строгого соблюдения принципов равноправия и суверенитета, права государств распоряжаться своими природными ресурсами надо искать решения и таких сложных неотложных задач, как энергетическая и продовольственная проблемы, которые привлекают к себе широкое внимание, в том числе и в ООН.

На нынешней сессии Генеральной Ассамблеи увеличилось число молодых государств — участников ООН. Мы выражаем особое удовлетворение по поводу того, что полноправным членом ООН стала Народная Республика Бангладеш и таким образом положен конец несправедливости в отношении этого крупного азиатского государства.

Советский Союз, одним из первых установивший дипломатические отношения с Республикой Гвинея-Бисау, с большим удовлетворением приветствует ее вступление в ООН. Советский Союз также приветствует вступление в Организацию Объединенных Наций нового независимого государства Гренада. На очереди провозглашение государственной независимости Мозамбика. Предпринимаемые попытки сорвать начавшийся в этой стране процесс деколонизации должны встретить самый решительный отпор. Понятно, что это в полной мере относится и к Анголе. Все это достойно увенчает вооруженный этап национально-освободи-

СВЯТА ПАЗЭІІ Ў МІКАЛАЕЎШЧЫНЕ

«Над хвалямі Серабранкі», Е. Міровіча «Графіня Эльвіра». У канцэртных праграмах выконваліся рускія і беларускія народныя песні і танцы, жартоўныя сцэны.

Мікалаеўшчына... Гэта невялікая вёска на беразе свогі Нёмана стала калыскай неўміручага песняра Беларускага Якуба Коласа. Яго неўміручасць у кнігах, перакладзеных на дзесяткі моў савецкіх народаў, на многія мовы краін Еўропы, Азіі і Амерыкі. Яна—у рэліквіях музея, яркім полымі кветак ля помнікаў паэту, у добрай традыцыі праводзіць на яго радзіме ўрачыстыя святы пазэіі.

З самай раницы 22 верасня пацяклі ў Мікалаеўшчыну людскія ручайкі. З Мінска, Стоўбцаў, Маладзечна, Дзяржынска, з навакольных вёсак сплывалі на сустрэчу з паэтычным словам работнікі і хлебаробы, студэнты і школьнікі, настаўнікі і аграномы.

Для ўдзелу ва ўрачыстасцях у Мікалаеўшчыну прыехалі вядомыя беларускія паэты і прызанкі, артысты і кампазітары, партыйныя і савецкія работнікі, літаратары з Масквы, Ленінграда, Украіны, Літвы і Эстоніі.

«Каб зразумець душу народа, неабходна пачуць яго песні. Каб зразумець твор-

часць паэта, трэба пабываць на яго радзіме. Вось чаму нас заўсёды прыцягваюць да сябе і Вязынка, і Мікалаеўшчына. Тут прабліся да сонца тыя чыстыя і празрыстыя патакі, якія, уабраўшы ў сябе мелодыі роднай зямлі, яе мукі і радасці, сталі магутнымі, жыватворнымі рэкамі па-сапраўднаму народнай, бунтарскай, рэвалюцыйнай пазэіі Купалы і Коласа»,—так гаварыў, адкрываючы святы, народны паэт Беларусі, старшыня праўлення Саюза пісьмнікаў БССР Максім Танк.

Са словамі прывітання да ўдзельнікаў урачыстасцей звярнуўся першы сакратар Стаўбцоўскага райкома партыі А. Цішкевіч.

Адзін за адным падымаюцца на трыбуну госці—пасланец Масквы, вядомы паэт і перакладчык Д. Кавалёў, лінгвіст перакладчыкі С. Бацвіннік і Б. Кежун, украінскі паэт С. Галаваніўскі, пасланец літоўскай літаратуры А. Матуціс, малады эстонскі паэт А. Яаксо, беларускія паэты А. Пысін, Г. Бураўкін, Р. Барадудлін, Е. Лось,

М. Аўрамчык, С. Шушкевіч, Л. Свірка, А. Грачанікаў, М. Ароўка, П. Макаль. Над прыціхлым людскім морам, над старажытнымі дубамі плыве беларуская, руская, украінская, літоўская і эстонская гаворка, сплываючы ў яркі, шматколерны вяннок братэрства. Сыны народаў-братоў усяляюць сваю вялікую Айчыну, радасную працу на свабоднай зямлі, усяляюць дружбу савецкіх людзей, веліч іх добрых спраў і здзяйсненняў.

...Завяршыліся выступленні літаратараў, і гаспадарамі эстрады сталі самадзейныя артысты. Над Нёманам, да верхавін векавых дубоў і соснаў узляцелі песні.

Я. ГАРЭЛІК.

НА ЗДЫМКАХ: святы пазэіі адкрывае народны паэт Беларусі Максім ТАНК; прыёмна мець ва ўласнай бібліятэцы кнігу з аўтаграфам паэта Рыгора БАРАДУЛІНА; удзельнік канцэрта ў Мікалаеўшчыне — народны ансамбль песні і танца з Маладзечна.

Фота Г. ЛІХТАРОВІЧА.

ТЫСЯЧЫ кіламетраў прайшоў па дарогах ваіны кавалер трох ордэнаў Славы старшы кандуктар станцыі Лунінец В. Вароб'ёў. Нядаўна ветэран удзельнічаў у здымках фільма «Шоў салдат», які ў бліжэйшы час выпусціць на экраны Цэнтральная студыя хранікальна-дакументальнага фільма. Яго запрасяў на здымкі аўтар сцэнарыя — лаўрат Ленінскай прэміі Канстанцін Сіманаў.

У **СЕЛЕТНІМ** навучальным годзе ў сяле Азершчына, якое здаўна славіцца народнымі музычна-песеннымі традыцыямі, пачаў працаваць філіял Рэчыцкай музычнай дзіцячай школы. Трыццаць хлопчыкаў і дзяўчынак займаюцца па класах фартэпіяна, скрыпкі, народных інструментаў.

ДВАЦЦАЦЬ дзён працяваліся гастролі народнага тэатра Палаца культуры Мінскага трактарнага заводу ў Акцябрскім раёне. У калгасах і саўгасах артысты-аматары паказалі спектаклі па п'есах А. Чэхава «Прапанова», І. Козела

у **ГОМЕЛІ** адбылася персанальная выстаўка мастака Аляксандра Мельяна. У экспазіцыі — звышста карцін, гравюр, малюнкаў.

Тэма народнага подзвігу, мужнасці і гераізму савецкіх людзей вядучая ў творчасці мастака, былога партызана. На выстаўцы былі прадстаўлены карціны «Ноч заканчваецца», «Успаміны», лінагравюры «Клятва», «Жывым не возьмеш!», «У разведцы», «Звязьда»-партызанка», «Рэйкавая вайна». Выстаўка мела вялікі поспех у гамельчан і гасцей горада.

ТВОРЧАЕ аб'яднанне «Летаніс» кінастудыі «Беларусьфільм» выпусціла два новыя фільмы.

Каляровая хранікальна-дакументальная стужка «Беларуская сельскагаспадарчая...» расказвае аб Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі — старэйшай у краіне вышэйшай навучальнай установе такога тыпу. Аўтары шырокафарматнага фільма «Сувораўцы» знаёмяць глядачоў з жыццём выхаванцаў Мінскага сувораўскага вучылішча.

ПЕРАДАЦЬ ЛЮДЗЯМ

Юлія Калеснік, намеснік начальніка вытворчасці штапельнага валакна, неяк папрасіла Е. Нячаева, якая працуе ў мастацка-вытворчых майстэрнях Мастацкага фонду БССР, дапамагчы аматарам жывапісу камбіната. На гэтую ж просьбу адгукнуўся і заўком—выдзеліў сродкі, памашканне для заняткаў. Вось так і нарадзілася студыя выяўленчага мастацтва Магілёўскага камбіната сінтэтычнага валакна імя Леніна.

Спачатку на заняткі прыйшлі толькі сама Ю. Калеснік, загадчык навукова-тэхнічнай бібліятэкі В. Гвоздзёў, намеснік начальніка цэха кантрольна-вымяральных прыбораў і аўтаматыкі Л. Какуеў. У хуткім часе да іх далучыліся іншыя — рабочыя, інжынеры, тэхнікі.

Сабраліся некалькі студыі ў Ленінград—паглядзець музеі, выдатныя мясціны гэтага горада, папрацаваць там. Паехаў з імі і Міхаіл Сталяроў, старшы майстар цэха водазабеспячэння і каналізацыі. А пасля вяртання ў Магілёў прыйшоў у студыю...

Паступова расло майстэрства аматараў выяўленчага мастацтва. У калектыве ўсталявалася атмосфера добразычлівасці, дружбы, творчасці. Неўзабаве самадзейныя мастакі атрымалі запрашэнне прыняць удзел у абласной выстаўцы-конкурсе «Слава працы». Накіравалі шаснаццаць работ. І атрымалі першы дыплом. Чатыры карціны трапілі на рэспубліканскую выстаўку: «Артэрыі камбіната» Н. Пеўневай, «Другое нараджэнне» Ю. Калеснік, «У лабараторыі» М. Гарбузава, «Плён працы чалавечай» Л. Какуева.

А не так даўно адкрылася выстаўка і на камбінаце. У абедзены перапынак, пасля змены выбіраюць людзі час, каб пазнаёміцца з творчасцю сваіх калег.

Чорны ствол старога дрэва... Магутныя карэні моцна трымаюцца за зямлю. А побач—тры сяброўкі распустілі доўгія светла-зялёныя косы, схіліліся адна да адной, нібы дзеляцца нечым сваім, патаемным. Тонкі лірызм, мяккія таны вызначаюць карціны Л. Какуева «Стары» і «Бязрозы». Цікавыя лінагравюры В. Растоўшыкава, нацюрморты Н. Пеўневай.

— Студыіцы не імкнуцца стаць мастакамі-прафесіяналамі,— расказвае кіраўнік студыі Е. Нячаева,—Мэта наша — далаваць людзей да мастацтва.

Чалавек, які разумее прыгожае, становіцца багацейшым, а жыццё яго больш цікавым. У зале, дзе арганізавана выстаўка, ляжыць кніжка водгукў. Ёсць у ёй такія радкі: «Выстаўка цудоўная! Радасна, што сярод нас, хімікаў, ёсць людзі, якія не толькі разумеюць мастацтва, але і ўмеюць перадаць яго людзям...»

В. ЗЮЗЬКЕВІЧ.

НОВЫЯ ВЕРШЫ

Максім ТАНК

ЛЯ ПОМНІКА ЯКУБУ КОЛАСУ

Ён з песняю непераможнай Край абышоў і ўсіх сяброў, Пасля няспынных падарожжаў Варнуўся, стомлены, дамоў.

Прысеў на валуне гранёным, Дзе на Маскву імкне шаха, Паслухаць музыкі Сымона, Гамонкі дзеда Талаша.

Падыхаць водарам азёраў, Бароў, наднёманскіх раўнін, Палюбавацца на свой горад, Што ўзняўся феніксам з руін.

Спяшайцеся з паэтам стрэцца, Яго паслухаць, покуль зноў Ён падарожнічаць па свеце З сваёю песняй не пайшоў.

Анатоль ГРАЧАНІКАЎ

ПАРА ЖНІВА

Пара жніва — Пара турбот Пра Бацькаўшчыну, пра народ. Яна свавольства не даруе, Пакуль на свеце, хоць бы дзе, Гаротнік, хоць адзін, гаруе, Жабрак знясілены брыдззе. Пара жніва —

Надзей пара І кожнай хаты і двара, Так, так, Яна — пара надзей На мірны год На мірны дзень. І не даруе нам народ, Калі свой сціплы умалот За важкі выдаём набытак. Тады сумленны хлебароб Спытаць нас права мае ў лоб: «Чаму дашчэнт твора вытаўк, Як буйны град, імклівы час!» Такая, мусіць, доля ў нас. Але ідзі, Жніва пара! Але гудзі, Добра пара! Дажынкі будуць і вяселлі.

Я веру, Будзе новы ўзлёт Несмяротнай каруселі: Народ-зямля, Зямля-народ!

Леанід ДАЙНЕКА

НАШЫ ПАЭТЫ

Гаварыў, і зноў сказаць гатоў, І скажу, хоць перад цэлым светам: Я люблю вас, як сваіх братоў, Нашы беларускія паэты. Калі кат фашысцкі нёс з сабой Для людзей і вершаў дамавіны, Вы крывёй пісалі, не расой,

Што на дзюбах ззяе салаўіных. Вы усё спазналі: фронт і тыл, Смерць, агонь, галодны сум аб хлебе.

Вы, як птушкі—не знайсці магіл, Бо магілы птушак, пэўна, ў небе. Ваш суровы верш не баляваў— Пад кусточкам начаваў ракітным, Ваяваў, вучыўся, працаваў І не быў надомнікам ракітным. Веру я: гарачыя радкі Новай звонкай сілаю нальцоўца, Праз вякі і праз мацерыкі Спелым жытнім коласам праб'юцца.

РАДАСНАЕ МАСТАЦТВА

Пад высокім купалам — імклівыя фігуркі. Імгненне — і яны сплятаюць прыгожы ўзор. І вось ужо кружаць у паветры дзве рамкі: падзьмуў ветрык — разляцеліся пялёсткі...

З прадстаўленняў дзіцячага самадзейнага цыркавага калектыву «Юнацтва», створанага пры Наваполацкім палацы нафтавікоў, ідзеш узрушаным. Эквілібрысты і жанглеры, паветраныя гімнасты і велафігурысты, акрабаты і клоуны, танцоры на дроце падкупляюць дакладнасцю і чысцінёй выканання.

Як прыходзяць дзеці ў цыркавое мастацтва? Адкуль у хлопчыкаў і дзяўчынак столькі стойкасці, каб ламаць прывычны рытм жыцця, пры якім, вывучыўшы ўрок, можна бегаць па вуліцы, гуляць у хованкі, ганяць шайбу і ў пяцнашчаты раз глядзець любімы «мульцік»? Каб замест усяго гэтага паслухмяна падпарадкавацца строгай дысцыпліне працы: школа, трэніроўкі, рэпетыцыі, выступленні.

Зразумела гэта стала пасля знаёмства з настаўнікам юных артыстаў Аляксандрам Шлюндзіным. Яго талент — угадаць у дзецях таленты, умець

падзяліць з імі радасць адкрыцця ў сабе дагтуль невядомых здольнасцей, навучыць працаваць, бо праца — аснова сапраўднага мастацтва.

Усё, што знаходзіцца ў рэпетыцыйна-мастацкай зале цырка, — касцюмы, гімнастычныя снарады і іншы рэквізіт — усё зроблена рукамі выхаванцаў Аляксандра Аляксандравіча па яго чарцяжах. І трэба бачыць, з якім захапленнем і жаданнем яны працуюць!

Імгненне да пераймання ў дзіцяці натуральнае. Трэба асцярожна падвесці яго да мяжы, за якой захапленне паступова становіцца патрэбнасцю, праца — радасцю. Так растуць і дзіцяці, і дзедзікі Шлюндзіна.

Так, але гэта лазейка. А з чаго пачынаецца першае знаёмства з будучым цыркачом? Які прынцып адбору? Зрабіць «картыста» з кожнага дзіцяці, якое

ўмее перакульвацца і нават на галаве стаяць, немагчыма. Даводзіцца адбіраць.

У Шлюндзіна свой метады, выпрацаваны практыкай. Кожную восень набірае ён дзяцей у падрыхтоўчую групу. Больш як трыста дзяцей здаюць экзамен на гібкасць, рытмічнасць, сілу. Экзамен працягваецца год. Здаўшым яго на «выдатна» ўдаецца трапіць у асноўную групу.

Аляксандр Аляксандравіч увавасабляе цэлы штат цырка. Арганізатар, кіраўнік, выхавальца, трэнер, адміністратар... А памочнік у яго — кінакамера. Яна адлюстравала нумары і цэлыя праграмы лепшых цыркачоў свету за апошнія дваццаць гадоў. Іх майстэрства — узор дасканаласці. Шлюндзін шмат здымае сваіх выхаванцаў. Пасля выступленняў пракручвае кадры, разбірае памылкі.

Першую праграму «Юнацтва» паказала каля чатырох гадоў назад. У ёй было дзевяць нумароў. Цяпер іх каля дваццаці. Амаль кожны ўдзельнік, незалежна ад узросту, спрабуе сябе ў розных жанрах: дзевяцікласніца Ларыса Шаўцова — паветраная гімнастка, жанглер, велафігурыстка, яе сяброўка Віка Архіцкая выступае з танцамі на дроце, яна ж — велафігурыстка... Такое сумяшчэнне неабходна. Універсальнасць у цырку немагчыма, але ён дазваляе выявіць галоўную схільнасць.

Дык што ж, Шлюндзін гадуе прафесіяналаў? А калі яго выхаванцы не стануць імі? Тады застаюцца любоў, павага да мастацтва.

Сёлетняй вясной у Наваполацку прыходзіла вялікае свята самадзейнага цыркавага мастацтва. На запрашэнне адгукнуліся калектывы з Вільнюса,

Гомеля, Навагрудка, іншых гарадоў. На гэтым аглядзе прыгажосці і сілы цырк «Юнацтва» выступаў ужо са званнямі — народнага і лаўрэата рэспубліканскага фестывалю дзіцячай творчасці.

...Мне запамнілася размова з маленькімі артыстамі з Наваполацка на навагоднім свяце ў Мінску. Яны былі ўзбуджаны, усхваляваны і з дзіцячай дэверліваасцю гатовы былі расказаць аб усім. А ўсё для іх — цырк... Нехта сказаў:

— Цырк... гэта так зразумела ўсім, і дарослым, і дзеціям. Ён жа такі радасны!

С. ПАЛЯКОВА.

НА ЗДЫМКАХ: Аляксандр ШЛЮНДЗІН сярод сваіх выхаванцаў; велафігурыст ЛЮДА ФЕДЗЮКОВІЧ, Лена ПІГАЛАВА і Ларыса ШАЎЦОВА.

Фота Ю. ІВАНОВА.

НАВІНЫ ФІЛАТЭЛІ

Юбілейная паштовая мініяцюра.

30 жніўня Міністэрства сувязі СССР пусціла ў абарачэнне новую паштовую марку, прысвечаную 1000-гадоваму юбілею беларускага горада Віцебска. Мастак А. Калашнікаў выканаў малюнкi маркі на дрэве.

На паштовым знаку гарадскі пейзаж — від на вуліцу Кірава і Тэатральную плошчу. Злева паказан Дом Агінскага — першы каменны будынак Віцебска. Ён узноўлен па чарцяжы Віцебска 1664 года.

У дні святкавання 1000-годдзя горада — 30 і 31 жніўня — на пошце Віцебска праводзілася спецыяльнае гашэнне карэспандэнцыі памятным штэмпелем з юбілейным тэкстам і стылізаваным малюнкам фрагмента помніка савацкім воінам, партызанам і падпольшчыкам.

Л. КОЛАСАУ.

СПОРТ

У Мінскім Палацы спорту прайшоў турнір хакеістаў вышэйшай, першай і другой ліг на прыз газет «Советский спорт» і «Физкультурник Белоруссии». У ім удзельнічаюць каманды розных гарадоў краіны. Удала выступае мінскае «Тарпеда». Нашы хакеісты перамаглі «Дынама» (Масква), «Бінакор» (Ташкент), «Салават Юлаеў» (Уфа). НА ЗДЫМКУ: момант гульні паміж хакеістамі Мінска і Уфы. Матч закончыўся з лікам 4:1 на карысць беларускіх спартсменаў.

Фота М. ХАДАСЕВІЧА.

ЗЕЛЯНІЦЫ — ПОЗНЯЯ ГРЫБЫ

Уперадзе за хмызняком ужо бачны дахі крайніх будынкаў нашага пасёлка. Валодзя, азірнуўшыся на мяне, усміхнуўся і нечакана прапанаваў:

— А што, Пятровіч, калі мы зараз у лес праскочым? Кажуць, вельмі ўжо шмат зеляніц у лесе, ды і жонка мая раніцоў напрошвалася з'ездзіць.

Дзень суботні. На гадзінніку яшчэ толькі поўдзень. Павагаўшыся некалькі хвілін і прыгадаўшы, што заняткаў у мяне да вечара няма, а ў лесе я даўно не быў, згаджаюся на гэтую прапанову.

У лесе ціха і ўтульна. Густое паветра прыемна і востра пахне разгарэтай жывіцай — дзень выдаўся не па-асенняму цёплы і сонечны. Пад нагамі злёгка шапацць апаляе лісце ды патрэскае леташняга ігліца, што пругкім дываном пакрывае зямлю.

Мы разбрыліся па густой сасновай пасады ў розныя бакі і толькі зрэдку пераклікаліся.

Лясная сцяжынка нырае ў сасняк, што ўзбраўся на самы пагорак. Тут царства святла і ценю. Пад нагамі ў пяску і ігліцы паўнютка шышак. Некаторыя з іх вылушчаны, пастараліся ці то вавёркі, ці то дзяцел. А гэта — кожны скажа — былая траншэя. Цяпер яна заплыла зямлёй, зарасла маладымі дрэўцамі.

Але абрысы хадоў, злучэнняў, кулямётных гнёздаў і сховішчаў захаваліся. Трыццаць гадоў назад тут на працягу некалькіх месяцаў стаў фронт. Вайна адыйшла — шрамы засталіся...

Аглядваючы напачатку раўняны, засыпаны апалым лісцем і хваёвай ігліцай акапы і адначасова спрабуючы знайсці на зямлі хаця б адну зеляніцу, я натрапіў у сасновым гущары на цэлы падземны пасёлка, што ўлашталі сабе барсукі. Сярод мноства нор было некалькі заселеных — аб гэтым сведчылі кучы свежавыкінутай зямлі. Відаць, гаспадары рыхталі свае кватэры да зімоўкі.

Сасняк расступіўся, каб даць месца пад сонцам таўшчэзнай — у паўтара абхвата — напачатку асіны. Увагу маю прыцягнула свежае дупло ў ствале гэтага ляснога волата. Яно бялела сваёй уваходнай адтулінай, якая была злёгка выцягнута зверху ўніз. Глыбіня дупла (яе я змераў тонкай гнуткай галінкай) перавышала паўметра — нездарма ля камля асіны шмат дробнейшых трэсчак, выкінутых дзятлам пад час «будаўніцтва». Крыху воддалі я знайшоў і іншыя сляды яго дзейнасці. Сотні, а магчыма нават тысячы, ужо «адпрацаваных» шышак ляжалі на зямлі ля падножжа

дрэва, утвараючы пагорчак вышынёй з паўметра. Гэта была самая сапраўдная дзятлава «кузня».

Былі ў мяне і іншыя цікавыя знаходкі. Вось толькі зеляніцы, гэтыя грыбы зелянавата-жоўтага, а ў сярэдзіне аліўкава-бураватага колеру, з кароткай ножкай, якая амаль уся схавана ў зямлі, чамусьці не сустракаліся. Я знаходзіў толькі карэньчыкі ад грыбоў, якія нехта зрэзаў раней.

За паўтары гадзіны мне трапіліся ўсяго толькі дзве зеляніцы, два ці тры рыжыкі, адзін цікавы баравік з раздвоенай шапкай ды яшчэ маладзенькі падасінавічкі-блізнічкі. Яны, здавалася, чырванелі ад сорама, што з'явіліся так недарэчна позна. Знайшоўшы гэтых сарамліўцаў, хаця яны былі моцнымі і без адзінай чарвятчынкі, я зразумеў, што і ўся сённяшняя задума — назбіраць грыбоў — выглядае крыху недарэчна.

Тым больш, што мае спадарожнікі (а Валодзя ехаў з жонкай), хаця і былі больш здатнымі да зеляніц, усё ж не назбіралі разам і чвэрці вядра гэтых грыбоў.

Не абцяжараны «здабычай», я быў вельмі задаволены праведзеным часам. Асабліва калі на ўспамянак пра гэта застаюцца фатаграфіі.

Анатоль БАЯРОВІЧ.

ГУМАР

— Праўда, што жанчыны жывуць больш за мужчыны?
— Удовы, ва ўсякім разе.

У рэстаран увайшоў наведвальнік, сеў за столик, старанна вывучыў меню і сказаў: строга глядзячы на афіцыянта:

— Я вырашыў заказаць смажанае парася. Майце на ўвазе, яно павінна быць посным. Але каб было крышчэку сала на краечку. Яно не павіна быць салёным, але і не прэсным, не занадта падсмажаным, не вельмі мяккім, але і не цвёрдым і, як я ўжо сказаў, не занадта посным!

— Разумею, сеньёр, — пакланіўся цярплівы афіцыянт, — а якая група крыві павінна быць у гэтага парасяці?

Швейцар рэстарана пагрудзіў траіх падвышэйшых

кліентаў у таксі і тлумачыць шафэру, куды іх адвезці:

— Гэты — справа — жыўе на вуліцы Сюфран, гэты — у сярэдзіне — на вуліцы Амстэрдам, а гэтага — злева — адвезці на вуліцу Рывалі.

Праз паўгадзіны шафёр вярнуўся назад з усімі пасажырамі.

— Што здарылася? — здзівіўся швейцар.

— Раствумац мне дзе спачатку, куды каго везці на крутым павароце яны ўсе перамяшаліся...

Наведвальнік заўважыў афіцыянту:

— Гэты суп нагадвае мне раствор пральнага парашка.

— Дзіўна, гэта адна з нашых лепшых страў. А вы, прабачце, часта п'еце раствор пральнага парашка?

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-07-82, 33-65-84, 33-03-15, 33-65-91, 33-15-15.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі Зак. № 1266.